

היום נלמד בעזרת ה':

מכות דף ז

משנה: מי שנגמר דינו וברח וכו': וחזר בחזרה לאותו הבית דין שחייבו אותו מיתה, לא פותחים את הדין מחדש אולי ימצאו לו זכות, אלא הורגים אותו.

כל מקום שיעמדו שנים וכו': אם הגיעו שני עדים ומעידים על איש פלוני שנגמר דינו בבית דין פלוני למיתה, ופלוני ופלוני היו העדים שהעידו עליו שם, והוא ברח מהעונש, הורגים אותו על סמך עדותם.

סנהדרין נוהגת בארץ ובחוצה לארץ: זוקא כשיש סנהדרין גדולה בלשכת הגזית בירושלים, יכולה להיות סנהדרין קטנה (של 23 דיינים) גם בחו"ל. (רש"י במדבר לה).

סנהדרין ההורגת אחד בשבוע נקראת חובלנית: אם היא פוסקת דין מוות לאדם פעם בשבוע שנים, היא נקראת 'חובלנית' - מחבלת ומשחיתה (תפא"י). זו דעת תנא קמא. ורבי אליעזר בן עזריה חולק, ודעתו תתבאר בגמרא.

רבי טרפון ורבי עקיבא אומרים: אילו היינו יושבים בסנהדרין היינו שואלים את העדים שאלות כאלו שהם לא היו יכולים לענות עליהם, ומשכך לא היה נפסק דין מוות על אדם אף פעם. אמר על כך רשב"ג - אם הם היו עושים זאת הם היו מרבים שפיכות דמים בישראל, כי הרוצחים לא היו מפחדים מבית דין.

גמרא: לפני אותו בית דין וכו': מדברי המשנה משמע שאם הכורח לאחר שנגמר דינו יבוא לבית דין אחר, הבית דין השני כן יסתרו את דינו מתחילה. וקשה מהסיפא של המשנה האומרת שאם יבואו העדים לכל מקום שהוא, ויעדו על איש שברח מבית דין לאחר גמר דינו, הורגים אותו בלי דיון.

תירוץ: אמר אביי וכו': וכמו שאמר רבי יהודה בן זוטסאי. אם נגמר דינו בארץ והוא ברח לחו"ל והעידו עליו שם עדים שהוא ברח, אין סותרים את דינו אלא הורגים אותו. אבל אם נגמר דינו בחו"ל והוא ברח לארץ, סותרים את דינו, כי אולי הזכות של ארץ ישראל תועיל למצוא לו פתח לזכות.

למדנו במשנה - סנהדרין נוהגת כו': בארץ ובחו"ל.

מנא הני מילי? דתנו רבנן: נאמר "וְהָיוּ אֵלֶּה לְכֶם לְחֻקֹּת מִשְׁפָּט לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם" ללמד שהיא נוהגת גם בחו"ל. אך אם כן קשה מהפסוק "שִׁפְטִים וְשִׁטְרִים תִּתֶּן לָהּ בְּכָל שְׁעָרֶיהָ" משמע דוקא בארץ ישראל. והתשובה - בארץ אתה מושיב בתי דינים בכל פלך ופלך (= מדינה ומדינה, כגון יהודה וגליל) וגם בכל עיר ועיר שבתוך המדינה. אבל בחו"ל אתה מושיב רק בכל מדינה ומדינה.

למדנו במשנה - סנהדרין הורגת וכו':

איבעיא להו: הגמרא מסתפקת מהי דעתו של רבי אלעזר בן עזריה שאמר "אחד לשבעים שנה"? האם הוא התכוון שאפילו ההורגת אחד לשבעים שנה נקראת חובלנית, או שאחד לשבעים שנה זה נורמלי.

למדנו במשנה - רבי טרפון ורבי עקיבא אומרים אילו היינו וכו': אם היינו בסנהדרין היינו פוטרים את הנידונים ממיתה.

היכי הוו עבדי: מה הם היו עושים? והתשובה - הם היו שואלים את העדים האם ראיתם שהרוצח הרג אדם טריפה או אדם שלם? דהיינו ההורג אדם 'טריפה' שעומד למות פטור. בכדי לדעת האם אדם הוא טריפה, צריך להכיר את כל האיברים הפנימיים שלו ולדעת שהוא אינו חולה סופני. דבר זה כמובן אינו ידוע לעדים. ולכן אף פעם אי אפשר להרשיע את הרוצח.

אמר רב אשי: אפילו אם תרצה לומר שהעדים יאמרו שהם בדקו את הנרצח לאחר הרצח, וראו שהוא לא היה טריפה (הם בדקו אותו משמונה עשרה טריפות!), בכל אופן עדיין יתכן שבמקום שבו הרוצח נעץ בו את החרב, היה כבר נקב קודם לכן שעל ידו היה הנרצח טריפה, ואת זה אי אפשר לדעת לעולם. ולכן אף פעם אי אפשר להרשיע את הרוצח.

בבועל את הערוה היכי הוו עבדי: כל הנ"ל טוב למקרה של רצח, אבל במקרה של נאשם בעריות איך הם היו יכולים לפטור אותו מגזר דין מות?

אביי ורבא דאמרי תרויהו: הם היו שואלים את העדים האם ראיתם את המעשה כמו הכנסת מכחול בשפופרת? והרי אין העדים מסתכלים בזה.

ורבנן היכי דיינו? איך באמת שאר החכמים מחייבים מיתה על עריות? והתשובה - כמו שאמר שמואל שמספיק שיראו העדים את האיש והאשה נוהגים 'כדרך המנאפים' דיינו שישכבו בקירוב בשר ויתנהגו בדרך תשמיש.

-הדרן עלך-

משנה: אלו הן הגולין ההורג נפש בשגגה: גולה לעיר מקלט. אמנם זוקא כשהרג את חברו ב'דרך ירידה' כדלהלן.

היה מעגל במעגילה: גגותיהם היו ישרים והיו טחים אותם בטיט בשיפוע קל כדי שמי הגשמים ירדו מהגג לארץ. את הטיט טחים במעגילה (= כלי הדומה לשפכטל), ובשיפוע עושים תנועות חוזרות, אחת כלפי מעלה ואחת כלפי מטה. אם הרוצח היה טח את גגו במעגילה וכשעשה תנועה של דחיפה כלפי מטה, היא נפלה מידו על חברו שעמד למטה והרגה אותו, הרוצח חייב גלות כי הוא הרג את חברו בדרך ירידה. וכן אם הרוצח עמד על הגג ושילשל חבית למטה והיא נפלה על חברו והרגה אותו, זו היא דרך ירידה. וכן אם הרוצח ירד בסולם ונפל מהסולם על חברו והרג אותו, חייב גלות כי זו היא דרך ירידה.

אבל אם היה מושך במעגילה: אבל אם המעגילה נפלה מידו כשהוא עשה את התנועה ההפוכה שהיא תנועה של משיכה כלפי מעלה, וכן אם הוא הרים חבית אל הגג והיא נפלה על חברו, או שעלה בסולם ונפל מהסולם על חברו, כל אלה הם 'דרך עליה' ופטור מגלות.

גמרא: מנא הני מילי? שדוקא בדרך ירידה גולה?

תנו רבנן: הברייתא דורשת את הפסוקים שנאמרו בענין הרוצח בשוגג. מהמילה "בשגגה" ממעטים 'מזיד' שאינו גולה (ויתבאר להלן מהו מזיד). ומהמילה "בכלי דעת" ממעטים 'מתכוון'.

קושיא: מזיד, פשיטא וכו': מדוע צריך פסוק שהוא פטור מגלות הרי הוא חייב מיתה! **תירוץ:** **אמר רבא אימא פרט לאומר מותר:** הכוונה לאדם שחשב שמותר להרוג. אביי מקשה לרבא - אם כן הוא דומה ל'אנוס' ומדוע אתה קורא לו 'מזיד'? רבא עונה - 'האומר מותר' הוא קרוב למזיד. ולכן אמנם הוא לא חייב מיתה אבל

הוא אינו גולה, כי הגלות לא מכפרת עליו הוא משום שהיה מוטל עליו ללמוד ולדעת שאסור להרוג (רש"י לקמן ט').

קושיא: 'בבלי דעת פרט למתכוין', מתכוין פשיטא בר קטלא הוא! תירוץ: אמר רבה פרט למתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם, לכותי והרג את ישראל, לנפל והרג בן קיימא: שבכל אלו הוא קרוב למזיד.

תנו רבנן: הברייתא דורשת את הפסוקים שנאמרו בענין הרוצח בשוגג. נאמר "וְאִם בְּפֶתַע בְּלֹא אֵיבָה הִדְפּוּ אוֹ הִשְׁלִיךְ עָלָיו כָּל כְּלִי בְּלֹא צְדִיָּה". המילים "ואם בפתע" מלמדות שדוקא כשהרוצח עמד סמוך לנרצח ופתאום הוא רצח אותו בשגגה הוא גולה, אבל אם הרוצח היה ב'קרן זזית' דהיינו הוא הלך עם סכין בידו והגיע מהפינה כסיבוב ולא ראה את הנרצח עד שפגע בו בשגגה, הוא פטור מגלות כי הוא קרוב לאונס. (מהר"ם פאדווא).

"בלא איבה" - למעט שונא. שאפילו אם הרגו בשוגג אנו חוששים שהיה זה ככוונה. "הדפו" - ללמד שאם דחפו בגופו בלי כוונה הוא גולה, ואנו לא אומרים שהוא נחשב לאונס. (משאת המלך). "או השליך עליו" - ללמד שגם ירידה שהיא צורך עליה נחשבת 'דרך ירידה'. כלומר הרוצח רצה להרים גרזן בכח כלפי מעלה, והוא לקח את הגרזן בידו והוריד אותו כלפי מטה כדי להעלות אותו מלמטה למעלה בכח. אם כאשר הוריד את הגרזן הוא הרג בשגגה, זה נחשב ל'דרך ירידה', למרות שכל הירידה הייתה לצורך עליה אין זה נחשב ל'דרך עליה' והוא גולה. "בלא צדיה" - למעט מי שלא התכוין לזרוק את האבן לצד השני, אלא התכוין לזרוק לצד אחד והיא עפה לצד השני, שהוא פטור מגלות בגלל שהוא קרוב לאונס (ריטב"א).

פסוק נוסף. "וְאֲשֶׁר לֹא צְדָה וְהֶאֱלֵהִים אָנָּה לִידוֹ וְשִׁמְתִי לָהּ מְקוֹם אֲשֶׁר יָנוֹס שְׂמָה" ללמד שדוקא כשהרוצח לא התכוין לזרוק את האבן בצידי סמוך למקומו, אלא הוא התכוין לזרוק אותה רחוק, רק שלא ידע שעומד שם אדם והרג אותו, אז הוא גולה. אבל אם הוא התכוין לזרוק אותה קרוב למקומו כגון למרחק שתי אמות, והיא עפה למרחק ארבע אמות, והרגה אדם, הוא פטור. כי הוא קרוב לאונס (ריטב"א).

פסוק נוסף. "וְאֲשֶׁר יָבֵא אֶת רַעְהוּ בַיעַר לְחֹטֵב עֵצִים, וְנִדְחָה יָדוֹ בְּגִרְזָן לְכֶרֶת הָעֵץ, וְנָשַׁל הַבְּרָזָל מִן הָעֵץ וּמָצָא אֶת רַעְהוּ וּמָת, הוּא יָנוֹס אֶל אַחַת הָעָרִים הָאֵלֶּה וְחָי" ללמד שכמו שהיער הוא מקום שיש רשות לניזק ולמזיק להכנס לשם, כך בכל

מקום שיש רשות לניזק ולמזיק להכנס לשם, והרג אותו שם בשוגג הוא גולה. אבל אם הנרצח נכנס לחצירו של הרוצח, הרוצח אינו גולה.

בעא מיניה רבי אבהו מרבי יוחנן היה עולה בסולם: ותוך כדי עלייתו בסולם, נשמטה שליבה מהסולם ונפלה על חבירו שעמד מתחת והרגה אותו. האם מסתכלים על השליבה, ומכיון שהוא דרך על השליבה והיא נפלה למטה, זה נחשב ל'דרך ירידה'. או שמסתכלים על האדם, ומכיון שהוא עשה פעולה של עלייה, זה נחשב ל'דרך עלייה'.

א"ל כבר נגעת בירידה שהיא צורך עליה: זהו המקרה של 'ירידה שהיא צורך עליה', וכבר אמרה הבריתא הנ"ל שחייב גלות.

איתיביה - זה הכלל כל שבדרך ירידתו גולה, שלא בדרך ירידתו אינו גולה: אלו דברי משנתנו בסופה. לכאורה מה באה המשנה לחדש באומרה 'שלא בדרך ירידתו אינו גולה'? אלא שאפילו עולה בסולם ונשמטה השליבה זה לא נחשב 'דרך ירידה'. וקשה על רבי יוחנן.

וליסעמין: עונה רבי יוחנן - ולשיטתך מה באה המשנה לחדש באומרה 'כל שבדרך ירידתו גולה'? אלא היא באה לחדש את הדין של 'קצב' (כדלהלן), ואם כן גם באומרה 'שלא בדרך ירידתו אינו גולה' היא מחדשת את הדין הנוסף של 'קצב'.

דתניא קצב שהיה מקצב: קצב שעוסק בחיתוך עצמות של בהמה על ידי הכאה בסכין. נאמרו בדינו ארבע ברייתות שונות. א. לפניו חייב לאחריו פטור, ב. לאחריו חייב לפניו פטור, ג. בין לפניו בין לאחריו חייב, ד. בין לפניו בין לאחריו פטור.

ולא קשיא: ואין סתירה ביניהן כי כל אחת מדברת על מקרה אחר. ברייתא א' - בירידה שלפניו ועליה שלאחריו. כלומר הקצב הוריד את ידו האוחזת בסכין כדי להרים אותה בכח. אם הוא הרג בזמן שהוריד את ידו, הוא חייב גלות, כי זו דרך ירידה. אבל אם הוא הרג בזמן שהעלה את ידו כלפי מעלה, הוא פטור כי זו דרך עלייה. ברייתא ב' - בעליה שלפניו וירידה שלאחריו. כלומר הקצב הרים את ידו מעל כתפו והורידה מאחורי כתפו, וחזר והרים אותה בכח כדי להכות בחוזקה. אם הוא הרג בזמן שהוריד את ידו אחורה הוא חייב, אבל אם הרג בזמן שהרים אותה כלפי מעלה הוא פטור. ברייתא ג' - בירידה שלפניו או של אחוריו. כלומר הקצב הרג כשהוריד ידו לפניו, או כשהוריד ידו לאחוריו מאחורי כתפו (כנ"ל). ברייתא ד' -

בעליה שלפניו או של אחוריו. כלומר הקצב הרג כשהרים את ידו לפניו מלמטה למעלה. או שלאחר שהוריד את ידו לאחוריו והרים אותה בחזרה, הרג בזמן ההרמה כלפי מעלה.

לימא כתנאי: אולי נאמר שבשאלה הזו (האם העולה בסולם ונשמטה שליכה חייב גלות), נחלקו התנאים האם זו דרך ירידה או דרך עליה. כי בכרייתא אחת כתוב על המקרה הזה שחייב גלות, ובכרייתא אחרת כתוב שפטור מגלות.

דחיה: לא, דכולי עלמא עליה היא ולא קשיא כאן לניזקין כאן לגלות: לכו"ע זה נחשב לדרך עלייה ופטור מגלות (ודלא כרבי יוחנן). אלא שבכרייתא אחת התייחסה לדין גלות, ולכן אמרה שהוא פטור. ואילו הכרייתא השניה התייחסה לדיני נזקין, ולגבי נזיקין אין את הפטור של דרך עלייה ולכן העולה בסולם חייב לשלם על הנזק שגרמה השליכה שנפלה.

איבעית אימא הא והא לגלות: שתי הכרייתות מדברות על דין גלות. אלא שבכרייתא אחת מדברת על סולם חזק, ולכן הנפילה של השליכה שלו לא נחשבת לדרך ירידה והוא פטור מגלות. ואילו הכרייתא הפוטרת מדברת על סולם עץ שאכלו תולעים את השליכה שלו, ולכן הנפילה שלה נחשבת לדרך ירידה כי כשדורכים על שליכה שהתליעה היא נופלת מיד.

ואיבעית אימא הא והא דלא אתליע: שתי הכרייתות מדברות על מקרה שהשליכה לא התליעה, אלא שבכרייתא אחת מדברת שהשליכה תקועה חזק בסולם, ולכן הנפילה שלה אינה נחשבת דרך ירידה. ואילו הכרייתא השניה מדברת על מקרה שהשליכה אינה תקועה חזק בסולם, ולכן הנפילה שלה נחשבת לדרך ירידה.